

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

БРАНОВИЦЬКИЙ ВІКТОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 330.111.6

**ПЕРЕРОЗПОДІЛ ВЛАСНОСТІ
В УМОВАХ ТРАНЗИТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 08.00.01 – Економічна теорія та історія економічної думки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політичної економії ДВНЗ «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України, м. Київ

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Бєляєв Олександр Олександрович,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
професор кафедри політичної економії

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Тарасевич Віктор Миколайович,
Національна металургійна академія України (м. Дніпропетровськ),
завідувач кафедри політичної економії

кандидат економічних наук, доцент,
Бицюра Юрій Васильович,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (м. Київ),
доцент кафедри економічної теорії

Захист відбудеться «20» жовтня 2016 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.01 ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49-Г, ауд. 601.

Автореферат розіслано «20 » вересня 2016 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук,
доцент**

Л. М. Ємельяненко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ринкова перебудова, що розпочалася в 90-х рр. ХХ ст. в постсоціалістичних країнах, передбачала радикальну трансформацію основ соціально-економічної системи. Її початком стала трансформація власності як інституції через всеохоплюючу приватизацію. За своєю масштабністю ці процеси не мали аналогів у світовій історії. Кінцевим результатом мало стати створення національної поліформної системи власності. У процесі переходу національної економіки на ринковий механізм господарювання був сформований новий клас приватних власників. Протягом всього періоду реформ створювалися інституції ринкової економіки і механізми координації господарської діяльності економічних суб'єктів. Специфікація і перерозподіл прав власності стали поступово набувати ключового значення для результатів економічної діяльності, особливо на рівні фірм і ринків.

За своєю природою перерозподіл власності є невід'ємною й об'єктивно необхідною основою розвитку ринкової економіки, природним процесом як конкурентної боротьби, так і детермінантою сталого економічного зростання.

Теоретичні тлумачення явища власності були об'єктом дослідження цілої плеяди вчених-економістів. Економічна природа та місце власності в економічній системі досліджували такі видатні економісти свого часу, як: А.Сміт, К.Маркс, Ф.Енгельс, Т.Веблен, Д.Гелбрейт, А.Маршалл, Дж.М.Кейнс, К.Менгер, Р.Коуз, А.Алчіан, Д.Норт, Р.Познер, Ф.Хайєк, Й.Шумпетер та інші вчені. У працях зарубіжних авторів представлені погляди різних течій і шкіл щодо теоретико-методологічного підґрунтя процесів штучної зміни структурних параметрів власності. Серед них варто відзначити інституціональну економічну теорію прав власності (А.Алчіан, Р.Коуз, Д.Норт, А.Оноре), теорію «агентства» (Е.Бодман, А.Вінніг, К.Хартлі, Дж.Ярроу), теорію суспільного вибору (Дж.Бьюкенен, Т.Борчердінг, А.Бретон, Д.Мюллер), теорію “деполітизації”, яка комбінує теорію суспільного вибору і теорію прав власності (А.Шлейфер, М.Бойко, Р. Вішні). Із руйнацією командно-адміністративної системи в економічній науці багато уваги приділялось проблемам приватизації та роздержавлення. Значний арсенал напрацювань у цій сфері належать вітчизняним вченим, таким як: В.Базилевич, О.Беляєв, А.Гальчинський, В.Геєць, А.Гош, А.Гриценко, М.Гуревичев, П.Єщенко, М.Задорожний, Ю.Зайцев, Б.Кваснюк, І.Лазня, П.Леоненко, В.Логвиненко, Ю.Лопатинський, В.Мандибура, І.Малий, В.Мельничук, С.Мочерний, А.Онищенко, В.Осецький, М.Павлишенко, А.Павловський, Ю.Пахомов, В.Радченко, В.Рибалкін, В.Савчук, В.Тарасевич, В.Черняк, А.Чухно, В. Якубенко та іншим. Проблематиці перерозподілу власності в умовах транзитивної економіки присвячені праці українських науковців: О.Барановського, Ю.Бицюри, В.Бородюка, З.Варналія, В.Дементьева, А.Педько, І.Мазур, О.Івашина, З.Живко та інших.

Власність, як складне та багатогранне суспільне явище, використовується й у філософській, економічній, юридичній, історичній, соціологічній літературі, тобто є полінауковим поняттям, яке характеризує масштабні історичні та соціально-економічні явища. Незважаючи на теоретико-методологічні надбання науковців, сьогодні ще не вироблено усталеного погляду щодо засадничих концепцій змісту власності та методології аналізу процесу її перерозподілу.

Огляд інституціонального підґрунтя з проблематики дисертаційної роботи показав, що лишається багато дискусійних питань, які висвітлено недостатньо або

взагалі не відображено. Потребують більш глибоких досліджень актуальні проблеми висвітлення специфіки відносин перерозподілу власності в умовах транзитивної економіки, організаційно-економічної природи перерозподілу власності, інституціональних засад виникнення неформальних інституцій, розробки ефективної й пріоритетної державної моделі удосконалення перерозподілу власності, домінування неформальних інституцій у країнах з транзитивною економікою, формування “інституційних пасток”, не вирішеною залишається дилема соціальної справедливості. Безперервне удосконалення законодавства у сфері регулювання прав власності формує потребу системного дослідження задля подальшого відображення у законодавчих актах, нормах, методиках і практичного впровадження. Наукова й практична значимість указаних проблем зумовило вибір та актуальність теми дисертації та її мету, структуру й формулювання завдань дослідження.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри політичної економії ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана” і є складовою теми “Еволюція підприємництва у трансформаційній економіці” (номер державної реєстрації 0112U002959). У межах цієї теми особисто автором виявлено особливості економічної політики забезпечення перерозподілу власності, визначено механізми перерозподілу власності в транзитивній економіці України, проаналізовано трансформацію економічних функцій держави внаслідок становлення приватної форми власності. Зазначені результати відображено в дисертації, а саме: у першому розділі “Теоретико-методологічні основи перерозподілу власності”; у третьому розділі “Підвищення ефективності перерозподілу власності в транзитивній економіці”.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є узагальнення і поглиблення теоретико-методологічних засад дослідження процесів розвитку відносин власності в економічній системі та обґрунтування методичних і практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів перерозподілу власності в умовах транзитивної економіки.

Для досягнення зазначеної мети в роботі поставлено та вирішено наступні завдання:

- обґрунтовано міждисциплінарний підхід до визначення та дослідження категорії «власність»;
- визначено принципи, механізми та структуру перерозподілу власності в умовах транзитивної економіки;
- встановлено специфіку формування інституціонального середовища перерозподілу власності в транзитивній економіці;
- виявлено та проаналізовано фактори перерозподілу власності в економічній системі;
- розкрито організаційно-економічну природу перерозподілу власності з урахуванням регулюючого впливу держави;
- здійснено оцінку дієвості державних та недержавних інституцій у забезпеченні перерозподілу власності в Україні;
- доведено визначальну роль, відповідальність та функції держави у забезпеченні перерозподілу власності;

– обґрунтовано доцільність посилення й забезпечення права власності як первинної форми прояву економічної свободи країни;

– розроблено пріоритетну модель удосконалення перерозподілу відносин власності в транзитивній економіці.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку відносин власності в економічній системі.

Предметом дослідження є механізми перерозподілу власності в умовах транзитивної економіки.

Методи дослідження. Фундаментальною методологічною основою дисертаційного дослідження є комплекс методів наукового пізнання, принципи діалектичного, структурно-функціонального та емпіричного підходів, застосування яких визначене метою і завданнями дисертації. Наукові результати дисертаційного дослідження одержано внаслідок застосування таких конкретних методів: діалектичної єдності історичного і логічного – для дослідження конкретних історичних форм відносин власності крізь призму сукупності існуючих теоретико-методологічних підходів; аналізу і синтезу – для виявлення взаємозв'язку між категоріями ”відносини власності”, “право власності”, “перерозподіл власності” та визначення тезаурусу останнього як економічного, соціального та правового поняття; наукової абстракції – для виявлення концептуальних характеристик відносин власності та процесу їх перерозподілу; формалізації – для виокремлення засновок вдосконалення перерозподілу власності в умовах транзитивної економіки.

Інформаційною базою даної роботи є монографії, наукові публікації в періодичних виданнях та спеціальна література, матеріали міжнародних і міжвузівських конференцій, всесвітньої мережі Інтернет, а також офіційні дані Державної служби статистики України, програмні та прогнозні розробки державних органів і міжнародних організацій, авторські розрахунки зроблені на базі офіційної статистичної інформації, що забезпечили репрезентативність вихідних даних, доказовість та достовірність висновків, практичних рекомендацій та пропозицій.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в проведенні дослідження, що дало змогу здобути такі наукові результати, які є особистим надбанням дисертанта і виносяться на захист:

вперше:

– запропоновано модель оцінювання соціально-економічної ефективності перерозподілу власності за допомогою методів багатовимірного статистичного аналізу через диференціацію окремих груп країн за рівнем економічної свободи та рівнем захисту прав власності за такими складовими: індекс свободи; субіндекс захисту прав власності у складі індексу глобальної конкурентоспроможності. На основі кластерного розподілу виділено чотири групи країн за однорідними ознаками та встановлено закономірність розміщення країни з транзитивною економікою у всіх групах, що свідчить про різний рівень економічного розвитку та ефективність державної політики в таких країнах, які починали трансформаційні процеси практично з рівних позицій. Результати побудованої економетричної моделі відображають певною мірою ефективність трансформаційних процесів у транзитивних економіках. Рівень захисту прав власності та економічна свобода обґрунтовано є ключовими індикаторами здатності соціально-економічної

ефективності перерозподілу власності й національної економіки забезпечити формування та функціонування ринкових принципів;

удосконалено:

– понятійно-категоріальний апарат економічної науки на основі міждисциплінарного підходу при збагаченні змісту категорії «власність», сутнісна характеристика якої об'єднує в трактуванні три взаємопов'язані компоненти: власність як спільне володіння засобами виробництва; власність як індивідуальне привласнення результатів виробництва; власність як економічні відносини між суб'єктами, що опосередковують перехід від спільного володіння до індивідуального привласнення. Запропонована автором змістовна характеристика власності є методологічно конструктивною, оскільки відповідає сучасній парадигмі економічної науки та уточнює місце і роль відносин власності в процесі розвитку економічної системи;

– теоретичне підґрунтя для встановлення діалектичного взаємозв'язку якісно нового рівня співставлення між об'єктивною реальністю, яка виявляється у мірі пізнання економічним агентом об'єктивних закономірностей та суб'єктивним сприйняттям рівня розвитку економічних суб'єктів і конкретних форм їхнього функціонування, що уможливило вибудовувати суб'єктом захисний каркас перед неправомірним перерозподілом власності;

– теоретико-методологічні засади ідентифікації економічних інституцій за їх основними формами, які забезпечують перерозподіл власності: звичай (історично виникли в результаті відбору способів дій) та нормативно-правові акти держави (директивні регулятори), що дозволяє забезпечити удосконалення легальних інституційних рамок перерозподілу власності.

набуло подальшого розвитку:

– структурування підходів щодо чіткої специфікації прав власності, інструментів і гарантій, що сприяють підвищенню ефективності економічного розвитку через урізноманітнення пучків прав власності, вибір яких зумовлений інтересами і цілями власника, а це в свою чергу дозволило визначити, що без чіткого визначення прав власності ефективна реалізація відносин власності неможлива;

– наукове уявлення про організаційно-економічну природу перерозподілу власності, що дає змогу окреслити інституційне оточення системи відносин власності в різних сферах соціально-економічного життя, яке характеризується загальною стійкістю сформованих структур власності та правил привласнення, політичною і правовою стійкістю, дієздатністю судової системи, культурою контрактів;

– змістовне уточнення методологічного інструментарію щодо комплексного аналізу інституціонального середовища перерозподілу власності на основі реалізації міждисциплінарного підходу, що дозволило виявити домінування неформальних відносин та інституцій порівняно з формальними, розповсюдження так званих «інституційних пасток», які призводять до виявлення негативних тенденцій цього явища та дестабілізують національну економіку і є загрозою економічній безпеці.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні положення, викладені у дисертації, доведено до рівня методичних розробок і прикладних рекомендацій. Вони призначені та були використанні в процесі обґрунтування й підготовки програм соціально-економічного розвитку України,

розробки проектів законодавчих і нормативних актів із питань сприяння та вирішення проблем відносин власності. Висновки й пропозиції щодо удосконалення законодавства за напрямом дослідження були розглянуті на засіданні робочої групи з питань розвитку законодавства та функціонування фондового ринку Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку України та враховані при підготовці пропозицій щодо внесення змін до Закону України «Про акціонерні товариства» (довідка № 20/02/19208/нк від 16.10.2014 р.). Матеріали дисертації були використані ПАТ “Миронівський Хлібопродукт” при формуванні принципів розвитку майнових відносин та земельної політики підприємства. Значний інтерес викликали результати дослідження, що стосувались проблеми переходу прав власності на нерухоме майно в процесі роздержавлення державних підприємств, насамперед, на земельні ділянки, що перебувають у користуванні таких підприємств (довідка №74 від 23.02.2016 р.). Обґрунтована проблематика за напрямом дослідження, висновки й рекомендації щодо удосконалення чинного законодавства України, а саме: питань перерозподілу власності в Україні, удосконалення інституційно-організаційних механізмів захисту прав власності в умовах транзитивної економіки, стратегічних пріоритетів державного регулювання процесів реформування відносин власності були використані Департаментом управління державною власністю та розвитку промисловості Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (довідка №3241-11/16766-07 від 03.06.2016р.). Результати проведеного дослідження використовуються у навчальному процесі кафедри політичної економії факультетів управління та маркетингу Державного вищого навчального закладу “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана” при викладанні студентам дисциплін “Власність, економічна влада та управління” і “Економічна теорія політики” (довідка від 22.03.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є одноосібно виконаною науковою працею, усі наукові результати, що викладені в дисертації і виносяться на захист, одержані автором особисто. Із опублікованих у співавторстві наукових праць використано лише ті ідеї та положення, які одержані самим дисертантом.

Апробація результатів дисертації. Основні практичні положення й висновки дисертації досліджувалися та отримали схвалення на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме: “Конкурентоспроможність національної економіки” (м. Київ, 2014 р.); “Інноваційна економіка, інтелектуальна власність та трансфер технологій” (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); “Дослідження та оптимізація економічних процесів “Оптимум” (м. Харків, 2014 р.); “Економіка підприємства: теорія і практика” (м. Київ, 2014 р.); “Теорія і практика забезпечення ефективного розвитку суб’єктів ринку” (м. Полтава, 2015 р.); “Шевченківська весна: економіка” (м. Київ, 2015 р.).

Публікації. Основні положення, результати та висновки дисертації автором опубліковано у 15-ти наукових працях загальним обсягом 6, 2 друк. арк., із них: 3 – у наукових фахових виданнях, 6 – у наукових фахових виданнях, що включені до міжнародних науково-метричних баз та 6 публікацій в інших виданнях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Обсяг основного тексту дисертації

становить 214 сторінок. Дисертація містить 9 таблиць на 5-ти сторінках, 19 рисунків на 10-ти сторінках. Список використаних джерел налічує 267 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі розкривається актуальність теми дисертації, сформульовано мету та завдання дослідження, його об'єкт, предмет та методологічну базу, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У розділі 1 “Теоретико-методологічні основи дослідження перерозподілу власності” обґрунтовано міждисциплінарний підхід до вивчення проблем власності; узагальнено основні умови інституціонального середовища перерозподілу власності; здійснено факторний аналіз перерозподілу власності; зроблено теоретичне обґрунтування моделі оцінювання соціально-економічної ефективності перерозподілу власності.

У результаті теоретичного узагальнення наукових поглядів встановлено, що більшість вчених визначають власність центральною соціальною інституцією й базисною конструкцією всієї соціально-економічної системи. Власність детермінує соціальну архітектуру й інституціональну будову суспільства. На цій підставі сформульовано парадигмальний базис для визначення категорії “власність” та визначено, що її зміст включає три взаємопов'язані компоненти: власність як спільне володіння засобами виробництва; власність як індивідуальне привласнення результатів виробництва; власність як цілеспрямована свідома діяльність, яка опосередковує перехід від спільного володіння до індивідуального привласнення.

У дисертації доведено, що ринкові відносини виступають природною формою економічних відносин, а ринок, як обмін, стає архетипом усіх інших соціально-економічних відносин. Із такої точки зору суспільство може бути досліджене через уявлення про ринок. На основі розгляду становлення ринкових відносин крізь призму соціально-економічних проблем автором обґрунтовано висновок, що пріоритетною метою є формування на цій основі громадянського суспільства з розвинутим ринком, гармонією інтересів та встановлення суспільства загального добробуту. Визначено, що розгляд ринку, як основи суспільства і добробуту, є неможливим без наукового абстрагування, а саме припущення повної справедливості законів і недоторканості приватної власності.

У ході дослідження встановлено, що концептуальне осмислення інституційного середовища перерозподілу власності доводить певну розмитість методологічних підходів та типології до визначення поняття трансакційні витрати, що створює складність при трансакційному аналізі, але їх особливе місце в неокласичній інституційній економічній теорії залишалось непохитним. Автором обґрунтовано висновок про екзогенність трансакційних витрат у відношенні до економічного агента (суб'єкта господарювання) теж завжди можлива певною мірою, тому це характеризує їх універсальність під час інституційного аналізу в дослідженні економічних, соціальних і правових процесів й інституцій. Ієрархічність взаємозв'язків економічного агента сприяє їх появі, тому головним виступає владний контроль для недопущення як втрат взагалі, так і у процесі привласнення зокрема.

Автором аргументовано фундаментальну роль примусу в забезпеченні інфорсменту власності, що лаконічно підтверджується словами англійського вченого Т.Гоббса “угода без меча – тільки слова”. Лише примусовий механізм може

адекватно забезпечити створення економічних благ, оскільки примусове виконання договорів й дотримання прав гарантоване третьою стороною в особі гаранта.

У роботі розкрито чітку специфікацію прав власності, яка виступає об'єктивною необхідністю для зменшення трансакційних витрат. Не випадково неінституціоналісти розглядають специфікацію прав власності (уточнення пучків прав власності), інструменти і гарантії, що сприяють її досягненню, найважливішою детермінантою ефективного функціонування економіки. У цьому контексті автором, із позицій інституціоналізму, до методології аналізу розвитку відносин власності запропоновано включати не лише економічні відносини, а й соціальні, політичні, правові, етичні, психологічні, національні, духовні тощо. На цій основі виділено основні фактори перерозподілу власності: економічні, інституційні, соціальні (рис.1).

Рис. 1. Фактори перерозподілу власності*

*Джерело: розроблено автором

Автором доведено важливість інституційних складових, які відіграють визначальну роль у цілеспрямованій, із боку держави, перебудові відносин власності, соціальних, економічних і юридичних інституцій. Власність зумовлює мету функціонування і розвитку національної економіки, визначає соціальну структуру суспільства, мотивацію суб'єктів господарювання і спосіб розподілу результатів праці. Проведений автором комплексний аналіз економічних засад перерозподілу власності є методологічно конструктивним, оскільки виявляє та дає можливість обґрунтувати конкретні вимоги, яким мають відповідати функціонуючі інституції, а саме орієнтувати суб'єктів власності на забезпечення соціальної справедливості, створювати умови для самостійного існування та відтворення, а їх дотримання має бути індивідуально та суспільно корисним.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що еклектизм ринкових і неринкових інституцій перерозподілу власності залежить від генезису формування прав власності в країні. У дисертації акцентовано увагу на особливості трансформації в перехідний період (процес нагромадження первинного капіталу), що створили передумови для подальшого перерозподілу власності і умов для створення конфлікту (результати приватизації, реприватизація, рейдерство). Автором доведено,

що перерозподіл власності в транзитивній економіці несе в собі перманентну системність, конфліктність та склад відносин власності, який постійно трансформується (табл. 1).

Таблиця 1

Періоди перерозподілу власності в Україні*

Період	Об'єкти	Методи	Причина
1991-1998	Підприємства всіх форм і розмірів.	Консолідація пакетів акцій трудового колективу. Сертифікатна приватизація. Відкрито кримінальні методи.	Інституційні структурні зміни; опортуністична поведінка представників державної влади.
1999-2003	Стратегічні, середні та крупні підприємства.	Квазізаконні методи привласнення.	Розмитість меж між кримінальними і правовими відносинами; опортуністична поведінка представників державної влади.
2004-2009	Підприємства всіх форм і розмірів.	Усі можливі методи привласнення, включаючи методи кримінального характеру.	Відсутність практики кримінально-правової класифікації; опортуністична поведінка представників державної влади.
2010-2013	Малі та середні підприємства.	Квазізаконні методи привласнення.	Опортуністична поведінка представників державної влади
2014-до тепер	Малі та середні підприємства.	Усі можливі методи привласнення, включаючи методи кримінального характеру.	Зміна політичної кон'юнктури; опортуністична поведінка представників державної влади.

*Джерело: розроблено автором

У дисертаційній роботі зазначено, що ринок може існувати лише в межах громадянського суспільства. Встановлення ринкового суспільства без гарантування власності неможливе. На думку автора, основи ліберально-ринкової економіки не мають сенсу без створення справжнього громадянського суспільства. Становлення ринкової економіки без наближення до правового й громадянського суспільства – недосяжна ціль, що стало домінантною проблемою перетворень. Домінування державних форм й відносин власності в період єдиного радянського простору повністю консервувало уявлення про імперативні постулати ринкових взаємовідносин й ордолібералізму. Природною спадщиною комуністичного режиму залишилася посадова корупція й злочинність як генетична залежність еволюції інституцій від заздальгідь обраної траєкторії (path dependence) із повним запереченням побудови меритократичного суспільства.

У розділі 2 “Інституціональне забезпечення перерозподілу власності в транзитивній економіці” розкрито організаційно-економічну природу перерозподілу власності; визначено інституційні засади перерозподілу власності в транзитивній економіці; виявлено особливості відносин власності в транзитивній економіці.

У результаті аналізу транзитивних процесів виявлено, що економічні агенти формують й історично диктують основні неформальні “правила гри”, вони є основними суб'єкти економічної влади. Задля уникнення та протидії свавіллю суспільство й економічні агенти потребують обмежень, тому державні інституції створюють формальні інституційні рамки (конституції, закони і кодекси).

Автором аргументовано важливі завдання для країни з транзитивною економікою, яка визначає за мету інтегруватися в глобальну економіку, коли необхідними постають три передумови: 1) стале інклюзивне економічне зростання

задля підтримання політичної, соціальної стабільності й зростання добробуту нації; 2) досягнення ефективною протидії девіантній поведінці представників органів державної влади шляхом використання сили державного примусу і морально-етичних детермінантів; 3) побудова громадянського і меритократичного суспільства.

У розділі доведено, що традиційні аксіологічні норми поведінки представників органів державної влади знаходяться поза межами легітимних суспільних відносин в Україні, ставлячи себе “над” соціумом (табл. 2). Вони зумовлюють значну величину трансакційних витрат та втрат під тиском таких явищ, як корупція, рейдерство, лобізм та інше не лише від самої опортуністичної поведінки, а й від втрат на запобігання.

Таблиця 2

Рейтинг якості державних і корпоративних інституцій в Україні*

Компоненти індексу глобальної конкурентоспроможності ВЕФ	Рік				
	2011	2012	2013	2014	2015
Захист прав власності	137	134	143	135	132
Незаконні виплати та хабарі	134	133	130	118	122
Незалежність судової системи	134	124	139	140	132
Відсутність фаворитизму в рішеннях представників державної влади	95	119	133	116	99
Ефективність легальних механізмів вирішення спорів	138	141	144	129	122
Ефективність легальних механізмів заперечення дій держави	135	139	146	131	123
«Прозорість» рішень державної політики	116	123	130	104	98
Витрати бізнесу в зв'язку з існуванням організованої злочинності	118	94	106	97	116
Рівень довіри до правоохоронних органів	123	123	133	135	133
Ефективність контролю власника (ради директорів) за діяльністю корпорації	106	113	103	86	125
Правовий захист інтересів міноритарних акціонерів	138	141	146	139	134

*Джерело: розроблено автором за даними *The Global Competitiveness Report 2013–2015: Full Data Edition is published by the World Economic Forum, p. 554, c. 410 - 430*

У роботі аргументовано представлено перерозподіл власності як один з механізмів та законів ринкової економіки, що представляє собою об'єктивну необхідну умову для функціонування ринкових взаємовідносин. Автором доведено, що твердження про ринок як саморегулюючий механізм є міражем, оскільки ринок ніколи не може функціонувати ідеально. На практиці він породжує перманентну розбалансованість, безгосподарність та недостатньо захищає права власності.

Автором здійснено трактування призначення ролі корпоративного конфлікту як невід'ємної складової ринкової економіки та взаємовідносин суб'єктів. Незалежно від стану та розвитку інституційного середовища корпоративні конфлікти відбуваються в усіх країнах з ринковою економікою. Обґрунтовано наступний висновок: утвердженні механізми перерозподілу власності на практиці вітчизняних економічних агентів є повністю нелінійними та не рівноважними, що суперечить загальновідомим методам сучасного світового господарства. Особливістю перерозподілу власності в Україні, в першу чергу, є нерозвиненість інституційної архітектоніки та самих механізмів перерозподілу власності внаслідок історичного “ефекту колії” (path dependence).

Аргументовано особливу гостроту і деструктивність рейдерства, що проявляється в досягненні “критичної точки” у відносинах власності. Фактично ринкові і неринкові механізми перерозподілу власності не можуть ідентифікуватися

як відокремлена структура з чіткими гранями легітимності й нелегітимності процесу привласнення. Ідентифіковано органічне сплетіння легітимних і нелегітимних методів привласнення, що в результаті стає методом існування економічної системи. Легітимність власності стає неможливо відокремити від криміналізації майнових відносин. Її особливістю стає те, що на виході кожного процесу відповідна дуалістичність проявляється в сталих взаємозв'язках й сплетіннях.

Дисертантом зроблено аналіз законодавчої бази щодо регулювання відносин власності в Україні. На основі дослідження вітчизняної практики виявлено основні шляхи привласнення власності/ренти в умовах транзитивної економіки, що знаходяться поза цивілізованими механізмами перерозподілу власності. До таких шляхів віднесено: 1) маніпулювання державними реєстрами; 2) штучна кредиторська заборгованість; 3) діяльність органів управління; 4) акціонерний капітал; 5) конфлікт за результатами приватизації; 6) державний примус, включаючи судові рішення на основі вище перелічених пунктів; 7) приватний примус. У результаті дослідження відносин перерозподілу власності доведено, що відбувається становлення системної неформальної інституції рейдерства як основного фактору загрози економічній безпеці держави, що руйнує уявлення про право на власність: володіння, користування та розпорядження (табл. 3).

Таблиця 3

Якісні характеристики протиправного привласнення (рейдерства)*
у порівнянні з суміжними категоріями

	Насильницькі методи	Добровільно і обман	Сила державного примусу	Організована злочинна група	Корупція в органах державної влади	Вільне трактування правових норм	Цілі		
							Контроль	Привласнення ренти	Збагачення
Бандитизм	+	-	-	+	-	-	+	+	+
Шахрайство (заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою)	-	+	+	+	+	+	+	+	+
Рейдерство	+	+	+	+	+	+	+	+	+

*Джерело: розроблено автором

Визначено, що в питанні захисту прав власності лише значні трансакційні витрати можуть впливати на мотиваційну поведінку економічних агентів при реалізації планів націлених на привласнення, особливо поза легітимних і формальних норм. Лише економічні агенти можуть створювати інституцію та визначати їх ефективність. Обґрунтовано, що економічні агенти повинні детермінувати рух інституційної політики. Факторами, що визначають швидкість та сталість економічного розвитку є акселератор зміни інституційної архітектури. Лише заміна ерзац-інституцій на ефективні та зміна економічної структури стають вирішальними факторами захисту власності в ринковій економіці.

У дисертації акцентовано увагу на тому, що правове суспільство фактично є синонімом ринкового суспільства і знаходиться в нероздільній гетерархії (взаємозалежності). Автором доведено, що відбувається інституційна

компліментарність економічної системи, у цьому контексті особливе місце займають індивідуальні права. Оскільки вони є віддзеркаленням рівня правозахисних механізмів для всіх суб'єктів у країні (за М.Олсоном). Зв'язок між індивідуальними правами та гарантуванням їй загальним рівнем інфорсменту є лінійним і абсолютно взаємовиключним: без відсутності індивідуальних прав відбувається ерозія інфорсменту, зв'язок діє і в зворотному напрямку – при проблемах із забезпеченням інфорсменту обмежуються індивідуальні права.

У розділі 3 **“Підвищення ефективності перерозподілу власності в транзитивній економіці”** обґрунтовано визначальну роль держави у забезпеченні ефективності перерозподілу власності в транзитивній економіці; розроблено модель розподілу прав власності як первинної форми прояву економічної свободи країни; запропонована пріоритетна модель удосконалення перерозподілу відносин власності в транзитивній економіці.

У розділі доведено, що соціалізація власності уособлює об'єктивну необхідність трансформації відносин власності в ринковій економіці. Суперечності в цих питаннях сьогодні виступають стримуючим фактором соціально-економічної ефективності. Необхідне просторове забезпечення відносин, у якому власник буде вмотивований на ефективне використання власності, одночасно несучи відповідальність за її використання перед суспільством. Детермінуючу роль займає держава, яка може соціальними, інституційними, економічними та іншими умовами сприяти поєднанню інтересів власника і суспільства заради досягнення соціально-економічної ефективності. За допомогою методів багатовимірного статистичного аналізу автором було диференційовано окремі групи країн, які найбільш схожі між собою за рівнем економічної свободи та рівнем захисту прав власності (рис. 2). За вихідну вибірку слугували відповідні статистичні дані по 121-ій країні світу на основі опублікованих звітів Heritage Foundation, Wall Street Journal і World Economic Forum. За результатами кластерного моделювання було виокремлено чотири відносно однорідні групи, які найбільш схожі за виділеними ознаками. Країни з транзитивною економікою чи ті, що належали до таких у результаті поділу наявні у всіх групах. Це свідчить про різну ефективність державної політики, бо результати, яких вони досягли, – різні, хоч трансформаційні процеси починали практично з рівних позицій. Україна входить до першої групи, яка характеризується найнижчими показниками захисту прав власності та економічної свободи. Виходячи з результатів проведеного моделювання, зроблено висновок, що економічна свобода країни та рівень захисту в ній прав власності – взаємозалежні категорії, що виявляє ефективність економічної державної політики. У результаті аналізу міжнародної диспозиції країн встановлено, що в економічній сфері необхідне закріплення елементів ринкового механізму – конкуренції, виділення сегментів для державного і приватного підприємництва, чітке формування системи захисту прав власності для всіх об'єктів власності. З іншого боку, створення та закріплення базових державних інституцій, підтримка перспективних та альтернативних організаційних форм сприятимуть забезпеченню необхідної построзформативної рівноваги.

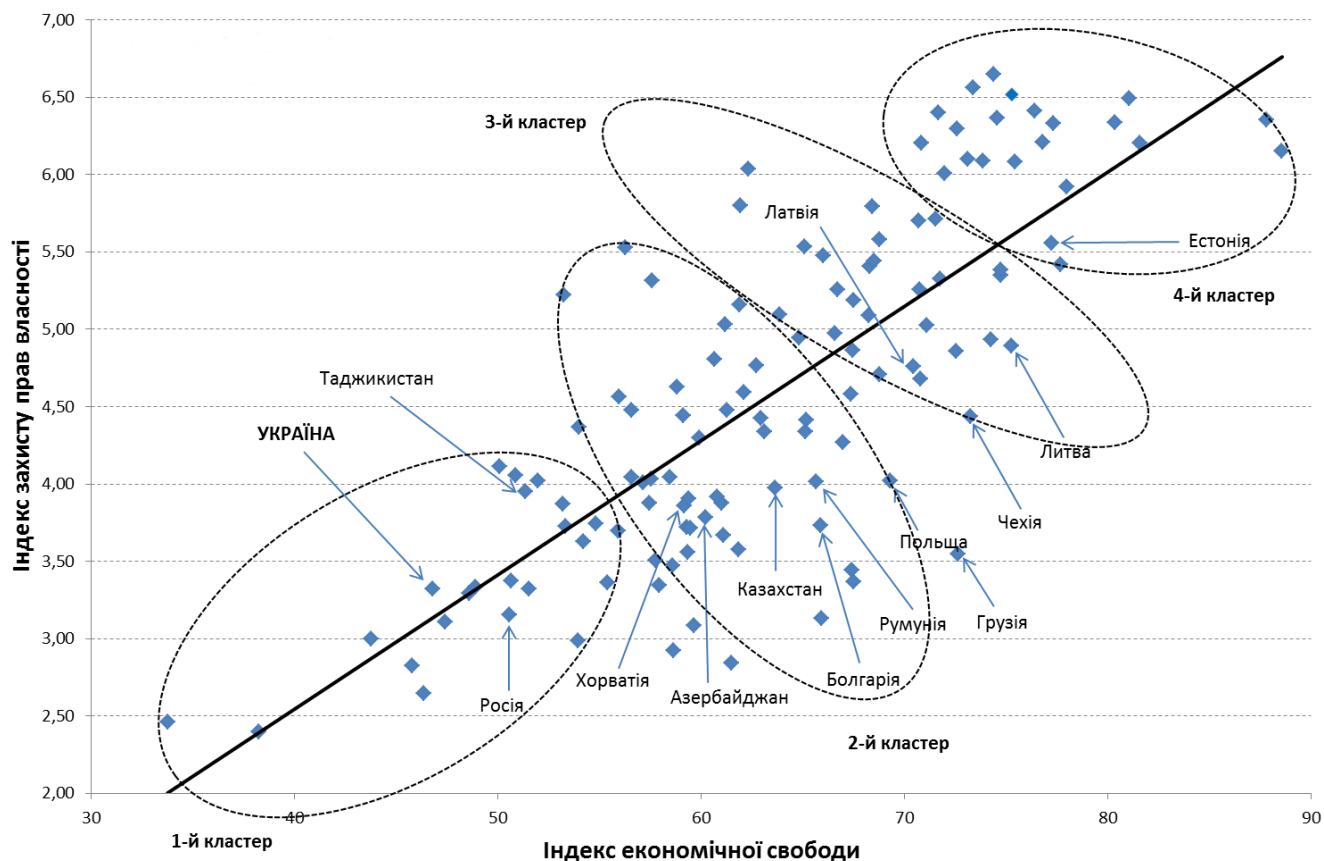

Рис. 2. Міжнародна диспозиція країн за рівнем економічної свободи та рівнем захисту прав власності*

*Джерело: побудовано автором за даними: *The Heritage Foundation* та *The Wall Street Journal*, *The World Economic Forum* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.heritage.org/index/about>

Ідентифіковано імперативні цілі й завдання державної політики (табл. 4), які постають перед державою щодо розробки та впровадження ефективної моделі механізму перерозподілу власності, формування якої є критично важливим для економічної системи України.

Дослідження засвідчило, що на шляху утвердження економічного лібералізму та становлення громадянського й меритократичного суспільства Україна пройшла лише першу частину шляху, а саме: нагромадження первісного капіталу та формування плюралізму відносин власності. Попереду самоідентифікація як ринкового суспільства, що характеризується неопосередкованістю та саморегуляцією. Актуальним залишається співіснування і конкуренція різних форм власності, оскільки без цього економіка втрачає рівновагу, гнучкість і динамізм. За відсутності реального конкурентного середовища, що функціонує на основі багаточисельних і різноманітних форм власності, неможливо сформувати ринок і відповідно, продовжувати реформу відносин власності. Прогресивна демократична держава з розвинутою економічною структурою має будувати свою економічну політику на каркасі різноманіття форм власності та знаходитись у безперервній конкуренції.

Імперативні цілі й завдання державної політики*

Адміністративно-кадрові	<ul style="list-style-type: none"> - здійснення адміністративної реформи (оптимізація системи органів виконавчої влади, реформування державної служби та її складових); - розмежування політичних і адміністративних посад для неможливості перерозподілу власності в часи нестійкої політичної кон'юнктури; - проведення системної люстрації в органах державної влади й недопущення „програмного лозунгу більшовицької люстрації – „хто був нічим, той стане всім” **; - задіяти кадровий резерв вітчизняних науковців як депозитаріїв абсолютних знань для ротації в органах державної влади; - збільшити вимоги до осіб на займання посади держреєстратора, нотаріуса, судді з обов'язковим проведенням відкритого й публічного конкурсу; - обов'язковим внесенням персональних справ суддів задіяних в протиправному привласненню власності до списку НАБР на позачергову перевірку та на розгляд Вищої ради юстиції.
Правові аспекти підвищення захисту прав власників	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечити передачу активів під час банкрутства до ефективних власників та створити адекватний механізм такої передачі, попереджуючи протиправне відчуження власності, і зменшити можливості зловживання в процесі банкрутства (санації та ліквідації); - посилення контролю та відповідальності за діями державних реєстраторів суб'єктів підприємницької діяльності з метою недопущення їх участі в рейдерських схемах, протиправному захопленні підприємств або в різного роду корпоративних конфліктах; - зменшення дискреційних повноважень представників державної влади. У першу чергу: (1) змінити систему держреєстрації за довіреністю, копіям і т.д.; (2) взяття під особливий контроль зміни в держреєстрі суб'єктів господарюванням зі статутним капіталом більше п'ятсот тисяч гривень - лише після дозволу Мініюста; - удосконалення реєстрації й обліку прав власності на цінні папери; - забезпечення ефективного процесуального механізму (удосконалення адміністративного оскарження) захисту прав індивідуумів й економічних агентів; - підвищення рівня виконання судових рішень через створення в Україні приватної чи квазіприватної виконавчої служби; - обмеження можливих зловживань менеджментом компаній: (1) запровадження механізму похідного позову (shareholder's derivative action); (2) зняття обмежень на відповідальність директорів; (3) надання можливості без зазначення причин розривати трудовий договір із керівництвом товариства з виплатою компенсації; - створити єдиний реєстр: (1) протиправних привласнень і корпоративних конфліктів із елементами економічної злочинності; (2) судових рішень винесених на користь сумнівного власника й суддів, які їх винесли; - спрощена і коротко-термінова процедура накладання арешту на майно заради припинення подальших маніпуляцій правами власності за підтримки слідчих органів.
Загально-державні	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення інфорсменту і суверенітету приватної власності відповідно до принципів правової держави; - подальша реалізація судової реформи у напрямі посилення незалежності суддів й їх відповідальності; функціонування судової системи на засадах верховенства права та гарантування індивідуальних прав; - усунення вільного трактування тих чи інших положень права; - обмеження монополії і створення конкуренції у сфері надання державних послуг; - неминучість покарання, стабільність та передбачуваність судової практики; - перманентна протидія корупції й відмиванню коштів отриманих незаконним шляхом.

*Джерело: розроблено автором

**Джерело: Мандибура В. О. Політико-економічні аспекти сучасного соціально-класового структурування населення України / В. О. Мандибура // Економічна теорія. – 2010. – № 2. – С. 16–30.

На основі опрацьованих наукових джерел дисертантом аргументовано доведено, що усвідомлення трансформаційних процесів, які відбуваються в умовах транзитивної економіки, вимагає розуміння сутності та основних якісних характеристик пануючої інституції, а саме власності.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення актуального наукового завдання що полягає у формуванні систематизованих уявлень про перерозподіл власності та обґрунтуванні методичних і практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів перерозподілу власності в умовах транзитивної економіки. Результати дослідження дозволили сформулювати наступні висновки.

1. У результаті поглиблення теоретико-методологічні засад діючої парадигми економічної теорії обґрунтовано доцільність запровадження міждисциплінарного підходу, реалізація якого в процесі дослідження дозволила розкрити сутність, зміст і структуру відносин власності. У цьому контексті власність представлено як інституцію, що визначає межі економічного вибору на основі встановлення трансакційних витрат. На цій підставі сформульовано парадигмальний базис для визначення категорії «власність» та визначено, що її зміст включає три взаємопов'язані компоненти: власність як спільне володіння засобами виробництва; власність як індивідуальне привласнення результатів виробництва; власність як цілеспрямована свідома діяльність, яка опосередковує перехід від спільного володіння до індивідуального привласнення.

2. Визначено принципи, механізми та структуру перерозподілу власності в умовах транзитивної економіки, яка у практичному плані реалізації розглядається як рух думки в межах макро й мікропідходів. За своєю сутністю взаємопереходи від структури до дії й, навпаки. У першому випадку, це глобальне поле власності треба перетворити в ряд значимих (характерних) мікроситуацій, що показують як множинні індивіди, вступаючи в різні майнові відносини (контрактні, товарні, комерційні та ін. дії), вирішують свої життєві проблеми, що мають структуральне значення. Механізми перерозподілу власності використовуються відповідно до очікуваного індивідуального доходу з використанням легального й примусового методу. В умовах транзитивної економіки відбувається негативна динаміка - розвиток монополій, олігополій та галузева концентрації власності олігархічно-клановими групами наближеними до влади.

3. Виявлено та проаналізовано фактори (економічні, інституційні, соціальні) перерозподілу власності в економічній системі. Запропонована змістово-структурна характеристика відносин власності уможливила чітку специфікацію прав власності, яка виступає об'єктивною необхідністю для зменшення трансакційних витрат. Специфікація прав власності, інструменти і гарантії, що сприяють її досягненню є найважливішою детермінантою ефективного функціонування економіки. Регулюючи інституційні рамки за рахунок санкцій та стимулів, досягається максимальний суспільно-позитивний ефект, який не суперечить інтересам суспільства.

4. У результаті оцінювання специфіки формування інституціонального середовища перерозподілу власності встановлено домінування неформальних

відносин та інституцій порівняно з формальними, розповсюдження так званих “інституційних пасток”. На основі аналізу економічних засад перерозподілу власності виявлено конкретні вимоги, яким повинні відповідати наявні інституції. По-перше, вони мають бути направлені на забезпечення реалізації суспільних цінностей, орієнтувати суб’єктів власності на забезпечення справедливості й отримання спільної корисності, відповідати традиціям і ментальності народу та ін. По-друге, економічні інституції повинні забезпечувати збереження суспільного статусу суб’єктів власності, можливість самостійного існування та відтворення, їх дотримання має бути корисним індивіду, а самі інституції повинні бути зрозумілими і виконуваними.

5. Визначено організаційно-економічну природу перерозподілу власності, концептуально базуючись на засадах інституціоналізму. Охарактеризовано складні процеси перерозподілу власності і структурних перетворень, які супроводжуються несформованістю інституціонального оточення відносин власності в різних сферах соціально-економічного життя, а саме: відсутністю правових демократичних процедур, слабкістю соціальної інфраструктури, що служить причиною величезних витрат, які супроводжують процеси перерозподілу власності і зміни структури зайнятості. У результаті чого перерозподіл власності супроводжується негативними тенденціями, коли рейдерство можна розглядати як спосіб перерозподілу власності, який за змістом є бандитським, а за суттю наділений юридично-легальною формою.

6. Доведено перманентний характер перерозподілу власності в Україні, що свідчить про трансформацію лише механізмів переділу. Для ефективного забезпечення прав власності необхідно шукати конструктивні методи узгодження конфліктних ситуацій та максимального захисту прав різних економічних агентів. Основна площина проблем знаходиться в трансформації політично-правової складової суспільства, без вирішення яких неможливо реформувати відносини власності. Лише якісний перехід від деструктивної до конструктивної й цілісної економічної політики держави зумовить стабілізацію економічної системи. Держава несе визначальну роль, відповідальність у забезпеченні перерозподілу власності.

7. У процесі дослідження дієвості державних і недержавних інституцій в забезпеченні перерозподілу власності виявлено основні негативні тенденції, а саме: відсутність ефективного власника на більшості приватизованих підприємств; розвиток олігархічно-приватних монополій на основі непрозорого переходу державної монополії в приватну власність; відсутність елементарних прав захисту власності, специфікації, інфорсменту. Негативні чинники дестабілюють українську економіку і є реальною загрозою для економічної безпеки. Без наявності ефективних механізмів державного втручання та захисту від негативних наслідків, проблеми будуть лише посилювати свій вплив на систему, що доводить доцільність їх державного регулювання для досягнення максимальної соціально-економічної ефективності.

8. Сформовано комплекс показників оцінки соціально-економічної ефективності перерозподілу власності, який характеризується концептуальними перевагами. Так, за допомогою методів багатовимірного статистичного аналізу, було диференційовано окремі групи країн, які найбільш схожі між собою за рівнем економічної свободи та рівнем захисту прав власності. Виходячи з результатів

проведеного моделювання зроблено висновок, що економічна свобода країни та рівень захисту в ній прав власності — взаємозалежні категорії.

9. Обґрунтовано основні напрями державної політики, які можуть бути застосовані у формуванні моделі ефективного перерозподілу власності: одноразова заборона на перегляд приватизаційних результатів; амністія капіталу для захисту приватної власності та протидії виведенню капіталів; посилення механізму контролю за дотриманням та запобіганню порушень умов приватизаційних договорів у постприватизаційний період; розширення переліку використовуваних способів приватизації; підвищення громадської підтримки влади щодо перерозподілу власності на основі об'єктивності, прозорості та інклюзивності; налагодження механізму розподілу державних активів на рівних умовах для усіх громадян; формування довіри зі сторони представників економічної влади та суспільства до держави через захист прав власності; конституційне закріплення за суспільством права верховного володіння територіальними і природними ресурсами; вирішення питання зняття мораторію на продаж землі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

у наукових фахових виданнях:

1. Брановицький В.В. Рейдерство: соціально–економічна природа/ В.В.Брановицький // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2014. – №2 (29). – С.479– 488 (0,5 д.а.).

2. Брановицький В.В. Особливості трансформації власності в умовах макроекономічної нестабільності / В.В.Брановицький//Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – № 2. – С.38– 41 (0,5 д.а.).

3. Брановицький В.В. Механізм перерозподілу власності як умова сталого розвитку / В.В.Брановицький // Економіка та держава – 2014. – № 3. – С.97 — 100 (0,6 д.а.).

у наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз:

4. Брановицький В.В. Моральні ризики влади як фундаментальний фактор перерозподілу власності/ В.В.Брановицький // Економічний форум (RINC (E– Library), Ulrich's Periodicals Directory). – 2014. – № 2. – С.5– 12. (0,5д.а.).

5. Брановицький В.В. Держава в системі забезпечення економічної безпеки / В. В. Брановицький // Вісник Хмельницького національного університету (RINC (E– Library) Економічні науки. – 2014. – № 3(2). – С.209 – 213 (0,5 д.а.).

6. Брановицький В.В. Корпоративний конфлікт як невід'ємна складова ринкових взаємовідносин / В.В.Брановицький // Бізнес Інформ (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index Copernicus, RINC (E– Library), Directory of Open Access Journals, CiteFactor, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Advanced Science Index, Open Academic Journals Index, GetInfo, BASE, InfoBase Index, OpenAIRE, WorldCat, SUNCAT Union Catalogue, Соціонет, Open Access Library, J– Gate, Академия Google, Research Bible) – 2014. – №7. – С.65– 70 (0,7 д.а.).

7. Брановицький В.В. Легітимізація власності в умовах транзитивної економіки / В.В.Брановицький // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка (RINC (E– Library), Science Index, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar, RepEc, Socionet, Index Copernicus, CyberLeninka, OCLC WorldCat, CrossRef, J– Gate, Microsoft Academic Search, BASE, ROAR, OpenDOAR, IDEAS, EconPapers, CiteFactor, the Maksymovych Scientific Library of the Taras Shevchenko Kyiv National

University, National Library of Ukraine Vernadsky) // Вип.№167 – 2015 – С.100–105 (0,7 д.а.).

8. Брановицький В.В. Механізм захисту власності від приватної експропріації / В. В. Брановицький // Соціально–економічні проблеми і держава (Global Impact Factor, ProQuest, Index Copernicus International, Directory of Open Access Journals, Google Scholar, Bielefeld Academic Search Machine, EBSCOhost, Polish Scholarly Bibliography, RINC, Scientific Indexing Services). – 2015.– Вип. 1. – С.121– 131 (0,7 д.а.).

9. Брановицький В.В. Приватизація власності та зміна соціально– економічної структури суспільства /В.В.Брановицький // Ефективна економіка (Index Copernicus, Scientific Indexing Services, Google Scholar) / Вип. №3, 2016 // [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5001> (0,6 д.а.).

в інших виданнях:

10. Брановицький В.В. Контроль і конфліктність як засіб привласнення ренти /В.В.Брановицький // Економіка підприємства: теорія і практика // Economy of enterprise: theory and experience: зб. матеріалів V Міжнар. наук.– практ. конф., 10 жовтня 2014 р. / М–во освіти і науки України, Держ. ВНЗ “Київ. нац. екон. ун– т ім. Вадима Гетьмана”; – Київ, 2014. – С. 342–346. (0,2 д.а.).

11. Брановицький В.В. Привласнення та експропріація власності: раціональна поведінка агентів як відповідь на інституційні зміни економічної системи / В.В.Брановицький // Дослідження та оптимізація економічних процесів “Оптимум–2014” : пр. 10– і Міжнар. наук.– практ. конф., 2– 4 грудня 2014 р. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2014. – С.201–205. (0,2 д.а.).

12. Брановицький В.В. Проблеми протиправного перерозподілу власності на шляху досягнення інноваційного розвитку економіки / В.В.Брановицький // Інноваційна економіка, інтелектуальна власність та трансфер технологій: тр. V– і Міжнар. наук.– практ. конф., 16– 18 квітня 2014 р. – Дніпропетровськ, ДВНЗ “Національний гірничий університет”, – 2014. – С. 260– 262 (0,1 д.а.).

13. Брановицький В.В. Генезис перерозподілу власності у транзитивній економіці / В.В.Брановицький // Теорія і практика забезпечення ефективного розвитку суб’єктів ринку: пр. III– і Міжнар. наук.– практ. інтернет конф., 28 листопада 2014 р. – Полтава, ВНЗ “Полтавський університет економіки і торгівлі” , – 2014. – С.38–39 (0,2 д.а.).

14. Брановицький В.В. Вплив рейдерства як неформальної інституції на конкурентоспроможність національної економіки / В. В.Брановицький // Конкурентоспроможність національної економіки: Матеріали XIV Міжнародної науково–практичної конференції, 28 березня 2014 р.–К., 2014.– С. 253–254 (0,1 д.а.).

15. Branovytskyi V.V. Property redistribution in transition economy / В.В.Брановицький/ XIII Міжнародна науково– практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених “Шевченківська весна 2015: Економіка” 1– 3 квітня 2015 року, КНУ імені Тараса Шевченка, – К. 2015 – С. 8 (0,1 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Брановицький В.В. Перерозподіл власності в умовах транзитивної економіки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – Економічна теорія та історія економічної думки. – ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені”, Київ, 2016.

У дисертаційній роботі на основі міждисциплінарного дослідження здійснено

теоретичне узагальнення та запропоновано нове роз'яснення актуального наукового завдання щодо формування систематизованих уявлень про перерозподіл власності в умовах транзитивної економіки. Проведене обґрунтування ідеї про домінування неформальних регуляторів у діяльності суб'єктів власності в Україні. Виділено нові пріоритети в стратегії і тактиці ринкових перетворень. Сформульовано конкретні пропозиції щодо проведення інституційних змін, здатних вплинути на подальший економічний розвиток.

Проведено комплексний аналіз інституціонального середовища перерозподілу власності на основі міждисциплінарного підходу, який виявив домінування неформальних відносин та інституцій порівняно з формальними, розповсюдження так званих «інституційних пасток». Такий аналіз економічних засад перерозподілу власності є методологічно конструктивним, оскільки виявив та дав можливість обґрунтувати конкретні вимоги, якими повинні відповідати функціонуючі інституції.

Запропоновано модель комплексної соціально-економічної оцінки ефективності перерозподілу власності за допомогою методів багатовимірного статистичного аналізу через диференціацію окремих групи країн за рівнем економічної свободи та рівнем захисту прав власності за такими складовими: індекс свободи; субіндекс захисту прав власності у складі індексу глобальної конкурентоспроможності.

Ключові слова: перерозподіл власності, власність, транзитивна економіка, права власності, неформальні інституції, інфорсмент, опортуністична поведінка.

АННОТАЦИЯ

Брановицкий В.В. Перераспределение собственности в условиях транзитивной экономики – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.01 – экономическая теория и история экономической мысли. – ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана», Киев, 2016.

В диссертационной работе на основе междисциплинарного исследования осуществлено теоретическое обобщение и предложено новое разъяснение актуальной научной задачи по формированию систематизированных представлений о перераспределении собственности в условиях транзитивной экономики. Проведенные обоснования идеи о доминировании неформальных регуляторов в деятельности субъектов собственности в Украине. Выделены новые приоритеты в стратегии и тактике рыночных преобразований. Сформулированы конкретные предложения по проведению институциональных изменений, способных повлиять на дальнейшее экономическое развитие.

Проведен комплексный анализ институциональной среды перераспределения собственности на основе междисциплинарного подхода, выявлено доминирование неформальных отношений и институтов по сравнению с формальными, распространение так называемых «институциональных ловушек». Данный анализ экономических основ перераспределения собственности является методологически конструктивным, поскольку обнаружил и дал возможность обосновать конкретные требования, которыми должны соответствовать функционирующие институты.

Доказано, что персонализм, приоритетность личных связей, преимущество родственных и дружеских связей становятся причиной технологической, структурной, воспроизведенной отсталости производства и без его устранения улучшения состояния национальной экономики невозможно. Деструктивные явления в производстве обусловлены низкой эффективностью деятельности государства как институции. Раскрыто функции государства, а именно создает формальные правила, мотивируют деятельность субъектов хозяйствования в определенных сферах производства (промышленности), влияя на формирование технологических, организационных и управленческих механизмов.

Анализ в диссертационной работе показывает, что эволюция рейдерства как неформальной институции напрямую связана с методами перераспределения собственности в Украине и базируются на ментальности, привычках решать собственные экономические потребности и достигать целей через неформальные правила. Индивидуумы выбирают и предпочитают неформальным институтам и выполняют формальные нормы только для узаконивания и защиты своих прав и интересов. Итак, неформальные правила и нормы доминируют во взаимодействии экономических агентов друг с другом и с государством.

Согласно проведенным анализом результатов перераспределения собственности выделены основные негативные тенденции этого явления, а именно: отсутствие эффективного собственника на большинстве приватизированных предприятий; развитие олигархических частных монополий на основе непрозрачного перехода государственной монополии в частную собственность; отсутствие элементарных прав защиты собственности, спецификации, инфорсmenta. Перечисленные негативные факторы дестабилизируют украинскую экономику и являются реальной угрозой для экономической безопасности. Без наличия эффективных механизмов государственного вмешательства и защиты от негативных последствий, проблемы будут только усиливать свое влияние на систему. Именно поэтому обусловлена целесообразность их государственного регулирования для достижения максимальной социально-экономической эффективности.

Предложена модель комплексной социально-экономической оценки эффективности перераспределения собственности с помощью методов многомерного статистического анализа через дифференциацию отдельных групп стран по уровню экономической свободы и урону защиты прав собственности по таким составляющим: индекс свободы; субиндекс защиты прав собственности в составе индекса глобальной конкурентоспособности.

Доказано, что актуальным остается сосуществование и конкуренция различных форм собственности, поскольку без этого экономика теряет равновесие, гибкость и динамизм. При отсутствии реальной конкурентной среды, которая функционирует на основе многочисленных и разнообразных форм собственности, невозможно сформировать рынок и соответственно, продолжать реформу отношений собственности.

Ключевые слова: перераспределение собственности, собственность, транзитивная экономика, право собственности, неформальные институты, инфорсмент, оппортунистическое поведение.

ANNOTATION

Branovytskyi V.V. Redistribution of Property in the Context of Transitive Economy. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Economic Science in specialty 08.00.01 – Economic Theory and History of Economic Thoughts. – SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman», Kyiv, 2016.

The present thesis research, based on the interdisciplinary approach, provides a theoretical summary and suggests a new explanation of the relevant scientific task focused on formation of systematized concepts of the redistribution of property in the context of transitive economy. It gives justification to the idea of predominance of informal regulators in the activities of property subjects in Ukraine. It marks the new priorities in the strategy and tactics of market transformations. The thesis formulates particular suggestions as to how conduct institutional changes able to influence the further development of economy.

The research carries out a complex analysis of the institutional environment of the redistribution of property based on the interdisciplinary approach, which reveals predominance of informal relations and institutions in comparison to formal ones, as well as spread of the so-called “institutional traps”. Such an analysis of the economic principles of the redistribution of property is considered to be constructive in terms of methodology, since it reveals and gives the possibility to justify particular requirements which should be met by the functioning institutions.

It suggests the model of a complex social and economic evaluation of efficiency of the redistribution of property relying on the methods of multi-dimension statistical analysis through the differentiation of certain groups of countries based on the level of economic freedom and the level of property rights protection in view of the following constituents: index of freedom, subindex of property rights protection within the framework of the world competitiveness index.

Key words: redistribution of property, property, transitive economy, property rights, informal institutions, enforcement, opportunist behaviour.

